

At træffe et valg

- Idekatalog til arbejde med etiske problemstillinger i
socialpædagogisk praksis

At træffe et valg

- Idekatalog til arbejde med etiske problemstillinger i socialpædagogisk praksis

Udarbejdet af Autismecenter Storstrøm i forbindelse med projektet *Beslutningsprocessen*. Projektet blev støttet af Socialpædagogernes Landsforbund

Tekst: Alexander Guld Riis

Thomas Søbirk Petersen, professor i etik ved Roskilde Universitet, har været konsulent på projektet

1. udgave, 1. oplag. 2015

Tryk: Lasertryk.dk

Illustrationer: Colourbox

ISBN 978-87-998564-0-4

Autismecenter Storstrøm

Færgegaardsvej 15Z

4760 Vordingborg

Tlf. 55 36 36 00

www.autismecenter.dk

Indholdsfortegnelse

1. Beslutningsprocessen	7
1.1. Baggrund	7
1.2. Om udgivelsen	8
2. Tilgang og metode	9
2.1. Setup	9
2.2. Tilgangen	10
2.3. Beslutningens indhold	12
2.4. Forventninger	14
2.5. Eksemplerne	14
3. Trafikproblematik	16
3.1. Eksempel på tilgang	17
4. Teamressourcer	18
4.1. Eksempel på tilgang	19
5. Frustrerede pårørende	20
5.1. Eksempel på tilgang	21
6. Blufærdighed	22
6.1. Eksempel på tilgang	23
7. Aktiviteter afvises	24
7.1. Eksempel på tilgang	25
8. Kække drillerier	26
8.1. Eksempel på tilgang	27
9. Destruktiv adfærd	28
9.1. Eksempel på tilgang	29
10. Usunde kostvaner	30
10.1. Eksempel på tilgang	31
11. Selvskadende adfærd	32
11.1. Eksempel på tilgang	33
12. Ironi	34
12.1. Eksempel på tilgang	35

13. Brugere smider tøjet	36
13.1. Eksempel på tilgang	37
14. Kælenavne	38
14.1. Eksempel på tilgang	39
15. Grænser overskrides	40
15.1. Eksempel på tilgang	41
16: Resultater/Perspektiver	42
16.1. Erfaringer fra projektgruppen	44
16.2. Projektgruppens eksempelarbejde	47
17. Beboer vil ikke gå ture	48
17.1. Arbejde med problemstillingen	49
17.2. En bedre tilgang?	51
18. Fællesspisning	52
18.1. Arbejde med problemstillingen	53
18.2. Observationer	54

Beslutningsprocessen

Projektet *Beslutningsprocessen*, som denne udgivelse udspringer af, er et forsøg på at gøre etiske diskussioner vedkommende og brugbare i almindelig socialpædagogisk praksis, altså i det arbejde som socialpædagoger dagligt udfører til gavn for en række af samfundets borgere. Projektet er udarbejdet med udgangspunkt i praktiske erfaringer fra Autismecenter Storstrøm, der udbyder en bred vifte af tilbud til mennesker med autismspektrumforstyrrelser.

De udarbejdede tilgange er afprøvet i en personalegruppe fra et af Autismecentrets aktivitetstilbud. På trods af at der er blevet arbejdet i en autismspecifik kontekst, er tilgangene mere generelle og kan finde anvendelse i et hvilket som helst socialpædagogisk tilbud.

Baggrund

Baggrunden for projektet kræver en smule uddybning. Ligesom de fleste socialpædagogiske tilbud har etik længe været et bredt diskuteret emne i Autismecenter Storstrøm. Der er søgt inspiration gennem foredragsholdere, materiale fra Socialpædagogernes Landsforbunds etiske udvalg har cirkuleret i organisationen, et etisk værdigrundlag er blevet formuleret, og etik opfattes i det hele taget som et emne af stor vigtighed, som personaler i alle lag gerne vil bringe på banen.

På trods af både en del afsat tid og rigelige mængder vilje og gode intentioner har det dog længe været svært for alvor at få sat emnet i spil. Alle kan nikke genkendende til de etiske målsætninger, som er formuleret i Autismecentrets værdigrundlag, men diskussionerne har tit haft en noget

overfladisk karakter, hvor begreber som "værdighed", "selvbestemmelse", "ligebehandling" og "frihed" ofte bliver nævnt, uden at det kobles med en dyberegående granskning af begrebernes egentlige indhold, og uden at det udmærker sig i konkrete bud på, hvordan værdierne bag begreberne kan føres ud i praksis.

Målet med projektet var kort sagt at ændre på dette forhold. Diskussioner af etik skulle ikke sættes i baggrunden, men de skulle gøres meningsfulde. Inden for et praksisfelt som det socialpædagogiske handler dette i høj grad om at kunne relatere dem til praksis og arbejde på at realisere dem i praksis.

Om udgivelsen

Udgivelsen er primært tænkt som et udgangspunkt for at komme i gang med at arbejde praktisk med etikken i socialpædagogiske sammenhænge. Målgruppen er *helt almindelige socialpædagoger*, der anvender socialpædagogik i en praksissammenhæng.

Tilgangen er forsøgt beskrevet så lige til som muligt. Erfaringer fra Autismecentrets projektgruppe er bragt, så der kan styres uden om potentielle diskussionsmæssige faldgruber; disse erfaringer findes bagerst i kataloget. Dertil præsenteres en række eksempler på etiske problemstillinger. Eksemplerne er inspireret af problemstillinger fra Autismecentrets enheder og skal gøre det hurtigere og lettere at spore sig ind på mulige diskussionsemner i egen praksis. Læs mere om eksemplerne på side 14.

Tilgang og metode

Setup

Det har helt fra begyndelsen været en målsætning at sikre en vis grad af dokumentation for resultaterne – eller i hvert fald en indikation af, hvorvidt indsatsen har haft en effekt.

Undersøgelingsgrundlaget består af en projektgruppe og to testgrupper, hvoraf den ene er intern og den anden er ekstern. Alle tre grupper blev inden forløbet bedt om at udfylde et spørgeskema med 10 spørgsmål¹, som skulle afdække forskellige sider af medarbejdernes forståelse for, arbejde med og opfattelse af status i forhold til etiske problemstillinger på deres arbejdsplads. Efter forløbet har de tre grupper igen svaret på spørgeskemaet. 27 personer svarede i den indledende spørgerunde, 23 i den afrundende. Det har ikke været muligt at få svar fra præcis de samme personer. Undersøgelsen har skullet give et præj om, hvorvidt indsatsen rykker noget – og i hvor høj grad dette i givet fald er tilfældet.

Projektgruppen indgik i et forløb, hvor de indledningsvis modtog 2x6 timers undervisning i grundlæggende etisk teori, blev præsenteret for en fremgangsmåde til at vurdere situationer samt arbejdede med forskellige pædagogiske praksiseksempler. Derudover skulle de på en sidste kursusgang arbejde med, hvordan der skabes rammer, som bedst muligt faciliterer en etisk velfunderet socialpædagogisk indsats. Dette arbejde tog udgangspunkt i et oplæg af Thomas Søbirk Petersen, professor i etik ved Roskilde Universitet. Thomas har ligeledes været behjælpelig med input til projektets opbygning og indhold.

1) Oven i de 10 spørgsmål blev grupperne også bedt om at give et kortfattet eksempel på et etisk dilemma.

Tilgangen: Den etiske værktøjskasse

Det har som beskrevet fra udgangspunktet været målet at arbejde med at gøre etiske diskussioner vedkommende og brugbare i socialpædagogisk praksis. Arbejdet har i høj grad været centreret om at gøre det klart, hvad det i det hele taget vil sige at foretage etiske vurderinger af praktiske pædagogiske problematikker, samt hvilke krav der kan stilles til denne vurderingsproces.

Diskussioner af forskellige etiske retninger er holdt ude af kataloget. I stedet er der fokuseret på mere grundlæggende krav, krav som indfanger essentielle elementer, der altid bør indgå i etiske vurderinger. Vi kalder disse krav for "*den etiske værktøjskasse*":

- **Begrundelse** - Hvis en indsats skal planlægges, må det være rimeligt at kræve en begrundelse herfor.
- **Empiri** - Den bedst mulige empiri bør altid ligge til grund for vores beslutninger, og bør så vidt muligt også indgå som en del af vores begrundelse. Empirien kan både være hentet internt eller eksternt.
- **Klar begrebsbrug** - Kravet om klar begrebsbrug skal forstås sådan, at man sørger for at formulere sig på en sådan måde, at det er tydeligt, hvad man mener. Dette indebærer eksempelvis at være konsistent i sin anvendelse af begreber, og fx kunne forklare, hvad det betyder, hvis man siger, at noget ikke er "rimeligt", "værdigt" osv.
- **Konsistens** - Kravet om konsistens indebærer, at vi bør undgå ubegrundet forskelsbehandling – at vi bør undgå dobbeltmoral. Hvis vi fx siger, at én person gerne må få en kop kaffe, men at en anden ikke må, så skal vi kunne pege på en relevant årsag hertil.

Kravene kan betragtes som nogle generelle retningslinjer, som de færreste formentlig kan være uenige i fornuften af. Dette kan lyde som en dristig påstand, men prøv for eksempel at forestille dig en verden, hvor indsatser blev planlagt uden grund eller ud fra mavefornemmelser, hvor mål gerne måtte være uklare, og hvor mennesker uden videre blev behandlet vidt forskelligt, på trods af at der ikke kunne peges på nogen årsager hertil.

Det at agere moralsk inden for et praksisfelt handler om at tilstræbe de mål, der er sat for ens arbejde. De fire krav beskriver god praksis for, hvordan dette gøres.

At etik således inden for det socialpædagogiske felt – og dertil mange andre praksisfelter – i høj grad handler om evnen til på struktureret vis at sætte sin faglighed i spil, bliver ofte forbigået. Når der tales om etik, kommer det til at dreje sig om diskussioner på et højere plan, diskussioner som sigter efter at dissekere selve målsætningerne. Disse diskussioner er selvfølgelig også centrale, men de stiller ikke skarpt på den kerneopgave, som den almindelige socialpædagog udfører i praksis: at arbejde for interesserne for de personer, som gør brug af de socialpædagogiske tilbud.

Vi har allerede formuleret fire krav, der bør tages hensyn til i indsatser og i etiske overvejelser i det hele taget. Men hvordan kan kravene så overføres til praksisfeltet? Hvordan sikrer vi de stærkeste begrundelser, bedst mulig empirisk underbygning, klare begreber og konsistens i de socialpædagogiske indsatser? Det gør vi ved altid at have udgangspunkt i den socialpædagogiske faglighed – både på det forståelsesorienterede og det løsningsorienterede plan. Hele udgangspunktet for de pædagogiske forståelsesmodeller og metoder/tilgange er netop bedst muligt at kunne tage hånd om situationen ud fra de specifikke vilkår.

Inden for det autismespecifikke felt indebærer dette for eksempel altid at

have de autistiske grundforstyrrelser in mente (socialt samspil, sprog og kommunikation samt begrænset, repetitiv og stereotyp adfærd), når vi leder efter årsager til en bestemt type adfærd, ligesom denne viden og afprøvede pædagogiske tilgange, som tager hånd herom, ligeledes må være udgangspunktet for vores konkrete indsatser. Dette er vores bedste mulighed for at sikre, at indsatserne bliver succesfulde.

Man må holde fast i, at dette er hvad der kræves i det socialpædagogiske arbejde, og at personaler, som således tilstræber de socialpædagogiske målsætninger, må siges at handle moralsk.

Det kan virke som en selvfølgelighed, at man som socialpædagog skal arbejde socialpædagogisk, men undersøgelserne, som ligger til grund for dette projekt, peger på, at en del alligevel har en oplevelse af, at det at handle moralsk indebærer noget ud over dette. Denne opfattelse er uheldig, da den i sig selv kan føre til tvivl og uklarhed i forhold til, hvad det egentlig er, der kræves af en.

Beslutningens indhold

Når vi skal træffe et valg og handle på forsvarlig vis, er det altså vigtigt, at vi har den rette metode, som kan lede os frem imod de ønskede resultater.

Som beskrevet er dette i socialpædagogiske sammenhænge hovedsageligt udgjort af den specialpædagogik, som retter sig imod det givne område. Selve de ønskede resultater må også regnes som en væsentlig faktor i den gode beslutning, for hvorfor vil vi, som vi vil? Det aspekt må hele tiden være nærværende og til overvejelse. Oven i dette vil vores beslutninger være afhængige af de rammer, økonomiske som lovmæssige, som vi opererer inden for.

Således kan det ”materiale”, som indgår i vores beslutninger og omsættes i praksisbeslutninger vha. den etiske værktøjskasse, stilles op som følger:

- 1) En retning for arbejdet
- 2) En metode, der kan bevæge os i den ønskede retning
- 3) En ramme for vores arbejde

En gennemgang af rammevilkår og metode vil ikke have det store formål i denne sammenhæng, da dette vil variere betydeligt afhængigt af det givne område. Retningen for arbejdet vil ligeledes variere, men her vil der dog være overordnede, fagspecifikke ressourcer, som det vil være oplagt at trække på. Et eksempel herpå er det værdigrundlag og tilhørende materiale, som Socialpædagogernes etiske udvalg har udarbejdet og som kan findes i kataloget *Etisk værdigrundlag for socialpædagoger* fra 2010. Her gives konkrete bud på, hvad det betyder, når en socialpædagog arbejder ud fra Socialpædagogernes fem kerneværdier:

- 1) Værdighed
- 2) Medmenneskelighed
- 3) Social retfærdighed
- 4) Frihed
- 5) Professionel integritet

I materialet findes en række overvejelser, som er væsentlige for at sikre en god praksis, og som kan hjælpe socialpædagogen med at træffe velfunderede valg. Yderligere inspiration kan findes i udgivelsen *Dialog om etiske og moralske værdier i socialpædagogisk indsats*, som ligeledes er udgivet af Socialpædagogernes etiske udvalg i 2010.

De nævnte udgivelser kan hjælpe med at sætte gang i de vigtige overvejelser, som må tages i beslutningssammenhænge, og som kan skabe en fælles retning i den pædagogiske indsats.

Forventninger

I arbejdet med projektgruppen fra Autismecenter Storstrøm viste der sig en gennemgribende opfattelse af, at det var problematisk, hvis noget ikke kunne løses. At det forholder sig sådan er ikke besynderligt, men det er temmelig uhensigtsmæssigt. For hvilke krav er det, vi stiller, førend en problematik kan siges at være løst? Hvis det betyder, at problematikken skal fjernes fuldstændigt, så vil der uvægerligt være tilfælde, hvor dette ikke lader sig gøre, fordi den knytter sig direkte til brugerens handicap, som ikke kan fjernes. Og så vil den socialpædagogiske indsats kun kunne fejle.

Forventningerne bør reflektere virkeligheden, og den moralske indsats må betragtes som tilstræbelsen af så gode resultater som muligt, inden for de givne rammer.

Eksemplerne

Som allerede beskrevet indeholder kataloget en række eksempler, som er inspireret af problematikker fra Autismecenter Storstrøms enheder. Eksemplerne kan bruges som udgangspunkt for identifikation af relevante fokusområder i egen praksis eller til at øve sig på at diskutere og argumentere med udgangspunkt i de fire krav og egen socialpædagogiske viden.

Eksemplerne indeholder en beskrivelse af problematikken samt et kort forslag til, hvad der kunne være udgangspunkt for diskussion, og hvad man bør være opmærksom på.

De sidste to eksempler, "Beboer vil ikke gå tur" og "Fællesspisning" skiller

sig ud fra de øvrige, da disse er udformet på baggrund af projektgruppens diskussioner og indeholder beskrivelse af og kommentarer til diskussionernes forløb.

Diskussionsforslagene er ikke og har aldrig været tænkt som udtømmende. De fire argumentationskrav er som beskrevet meget generelle, og det påstås ikke, at de kan fungere som et ”quick-fix” til alverdens dybt komplicerede socialpædagogiske problemstillinger. At et sådant i det hele taget skulle eksistere er nok i det hele taget tvivlsomt. For at tilgangen kan anvendes med succes, kræver det, at medarbejdere har forståelse for deres arbejdes målsætninger, relevant teori og områdets overordnede rammer.

Trafikproblematik

Personalet i en boenhed for svagtfungerende mennesker med autisme går ofte tur med en beboer. Turene har tydeligvis en gavnlig effekt, og beboeren virker glad for at skulle ud.

På turen er der strækninger med en del trafik, og personalet har flere gange været ude for, at beboeren pludselig er spænet mod trafikken – uden nogen umiddelbar intention om at stoppe.

I overensstemmelse med Servicelovens § 126 har personalet valgt at foretage magtanvendelser for at stoppe beboeren. Men

personalet er ikke begejstrede for, at det er sket flere gange, og de er bekymrede for, hvad der kan komme til at ske.

Hvordan skal personalet forholde sig til problematikken?

Eksempel på tilgang

For at kvalificere indsatsen vil det være fornuftigt at forsøge at finde ud af, hvad de bagvedliggende årsager til adfærden eventuelt kan være. Ved eksempelvis at vurdere, om der i de autismespecifikke forstyrrelser kan være noget som spiller ind, kan det lettere afklares, om der kan findes tilgange og strategier, som kan modvirke nødvendigheden af magtindgrebet.

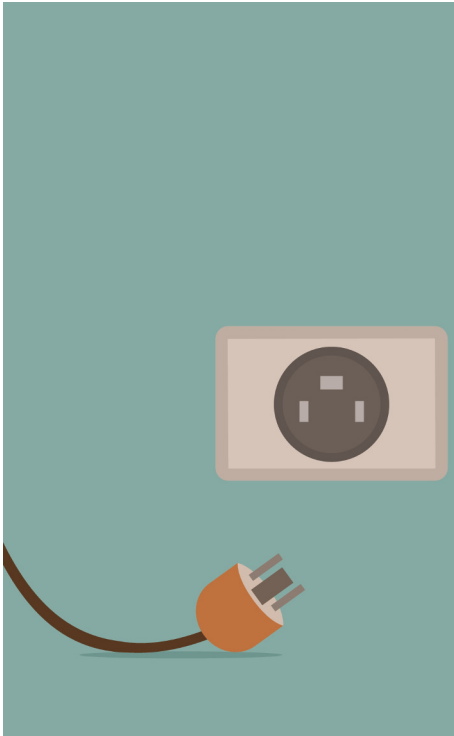
Overvejelser

- Har vi tidligere oplevet lignende adfærd hos andre, der kan give os indsigter i forhold til det pågældende tilfælde?
- Hvor vigtigt er det at holde fast i den pågældende aktivitet og rute?

I planlægningen af alternative tilgange er det vigtigt at have forsøgt at afdække handlingens bagvedliggende årsager og motiver. Det kan let komme til at fylde hele diskussionen, at der er tale om en farlig situation, som man er nødt til at undgå ved at bruge magt. Og så vil løsningen ofte blive at forsøge at gå ture i mere trygge omgivelser.

Ved i stedet at gå til de bagvedliggende årsager, kan det ske, at problemstillingen pludselig tager sig helt anderledes ud for en. Måske er handlingen faktisk bundet op på en interesse for trafikken – en interesse det er muligt at arbejde med, og som ville kunne bruges positivt i andre sammenhænge. Forholder det sig faktisk sådan, ville det være meget ærgerligt at overse det.

Teamressourcer

Ikke alle problemstillinger har i sig selv pædagogisk karakter, men kan alligevel fylde meget, have stor betydning og i udpræget grad have en etisk dimension. Følgende eksempel er inspireret af en case fra en enhed, som tager sig af svagt fungerende og til tider udadreagerende brugere.

I en periode har team A, der har ansvaret for beboeren Anders, haft rigtig meget at se til. Anders har haft det virkelig svært og har flere gange udvist voldsom udadreagerende adfærd. Men det er blevet bedre, og team A kan så småt begynde at mærke, at

overskuddet vender tilbage.

Nu er der imidlertid sket det, at team B, som tager sig af beboeren Brian, er kommet i en lignende situation. Team B begynder at mærke, at det tærer på ressourcerne, og kunne godt bruge assistance.

Hvis man ser isoleret på disse to teams, hvad bør de så stille op?

Eksempel på tilgang

Der er her tale om en situation, som rækker ud over det rent socialpædagogiske, men som alligevel har stor betydning for miljøet i den pågældende bogruppe. Hvis der ikke findes en fornuftig løsning, kan det derfor gøre det sværere at efterleve de socialpædagogiske målsætninger.

Selvom selve problemstillingen ikke har socialpædagogisk karakter, så afslører beskrivelsen, at dens baggrund skal findes i, at beboerne får det svært. For at modarbejde lignende situationer i fremtiden, bør man derfor forsøge at forstå mekanismerne bag dette forhold.

Overvejelser

- Hvis vi prøver at sætte os i det andet teams sted, hvordan ville vi så forholde os?

Diskussionen af den konkrete problemstilling må følge samme spor som diskussioner af alle mulige andre forhold: løsningsforslag må være begrundede og forankrede i de socialpædagogiske målsætninger, der skal så vidt muligt tages hensyn til empirisk viden om lignende forhold (konsekvenser osv.), diskussionen bør foregå ud fra klare begreber (team B må fx forklare, hvorfor, hvordan og i hvilket omfang de har brug for assistance), og det er vigtigt at være konsistente og undgå dobbeltmoral (man må eksempelvis forsøge at sætte sig i det andet teams sted).

Øvelsen er en svær balance, hvor der er flere parametre, som der skal tages hensyn til: Team A er stadig lettere mærket; team B skal helst ikke køres helt ned; beboernes behov skal varetages; der er fare for, at en part kan føle sig svigtet osv.

Frustrede pårørende

En beboer har gennem en stor del af sit liv boet i en boenhed.

Beboeren er svagt fungerende og meget kraftigt påvirket af sin autismediagnose og sanseforstyrrelser.

Faktisk synes personalet, at det på mange måder går ganske godt. Der er skabt strukturer for beboeren, der arbejdes målrettet med sanseforstyrrelserne og så videre.

Beboerens pårørende deler imidlertid ikke denne opfattelse. De har erindringer om en mere velfungerende person, en person som fremstod mindre handicappet

og kunne tage med på ferier og meget andet.

Sanseforstyrrelser og ritualisering har udviklet sig i løbet af beboerens liv, og det opfatter de pårørende som en tilbagegang. Desuden synes de, at beboeren er meget bundet af sit dagsskema, og de bryder sig ikke om, at besøg skal planlægges ned til mindste detalje.

Hvad bør personalet gøre?

Eksempel på tilgang

Personalets opgave er i sagens natur først og fremmest at sikre beboerens velbefindende. Dette mål tilstræbes målrettet med en grundigt tilrettelagt, specialpædagogisk indsats, og personalet vurderer selv, at de overordnet set har succes med indsatsen.

Men det er selvfølgelig også vigtigt, at de pårørende så vidt muligt er tilfredse med den indsats, der bliver ydet, og at de føler, at der bliver taget hånd om deres nære.

Overvejelser

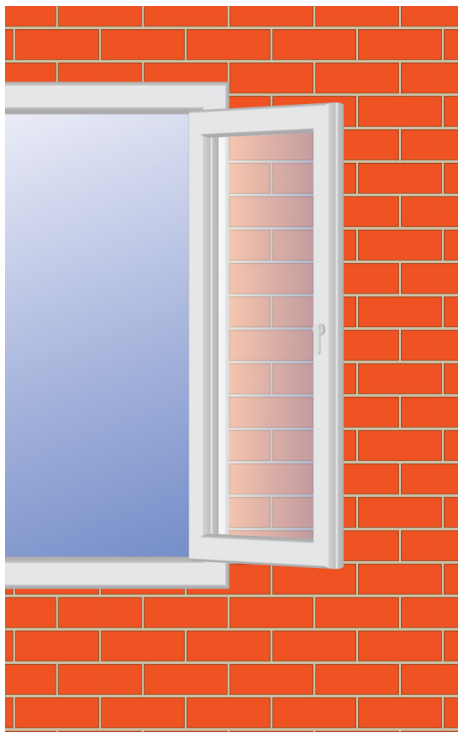
- Hvordan ville vi reagere, hvis vi var usikre på, om vores næres interesser blev varetaget korrekt?
- Har vi mulighed for at trække på ressourcer, der kan fungere som et mæglende mellemlid?

En indgang til den pågældende problematik kunne være at invitere de pårørende til en dialog, hvor personalet kan forklare deres tilgang og der i fællesskab kan afstemmes forventninger.

Måske har de pårørende ønsker, som kan arbejdes ind i beboerens struktur, og måske kan en uddybning af udviklingsperspektiver og pædagogiske tilgange skabe større tilfredshed og forståelse.

Det er naturligvis aldrig til at vide, hvilken respons man vil få. Men det er altid rart at blive mødt med åbenhed og at få at vide, at der rent faktisk arbejdes målrettet på at skabe så gode rammer for ens pårørende som muligt.

Blufærdighed

En svagtfungerende beboer uden sprog har lejlighed ud til en vej. Området er ikke specielt befærdet, men forbipasserende har mulighed for at se ind ad vinduet.

Beboeren har temmelig voldsomme sanseforstyrrelser og tager derfor ofte sit tøj af og går nøgen rundt i sin lejlighed.

Personalet er meget i tvivl om og splittede i forhold til, hvordan de skal forholde sig til situationen.

Flere vil gerne skærme beboeren, så denne ikke kommer til at udstille sig selv. Samtidig finder de det dog

også problematisk eksempelvis at have lukkede persienner i dagtimerne. Beboeren bruger meget tid i sin lejlighed, og derfor mener de ikke, at det er optimalt at lukke lyset ude på den måde.

Hvordan kan personalet gå til problematikken på en fornuftig måde?

Eksempel på tilgang

En væsentlig del af problematikken består i en afvejning mellem behovet for afskærmning og at opretholde beboerens oplevede velfærd.

Der er en del kompleksitet i spørgsmålet, da vi har at gøre med en vurdering af et blufærdighedsforhold på vegne af en person, som ikke selv er optaget heraf. Der er således tale om, at vi lægger vores opfattelser af, hvad der er acceptabelt, ned over andre.

De forskellige behov må vejes imod hinanden, og der må arbejdes på at finde en løsning, som ikke kommer til at gå ud over beboerens livskvalitet. Blufærdighedsspørgsmålet kan ikke bare afskrives, fordi beboeren ikke selv er engageret heri, da det kan have stor betydning for andre interessenter - herunder de pårørende.

Overvejelser

- Hvor tungt vejer hensyn til blufærdighed etc.
kontra hensyn til beboerens oplevede velfærd?

Det kunne overvejes, om beboeren på sigt kan blive flyttet til en lejlighed, som det ikke er lige så let at kigge ind i. Dette åbner dog i sig selv op for en række nye problematikker. Ud over at det selvfølgelig ikke uden videre kan lade sig gøre at finde nye boliger, så kan selve flytningen også være forbundet med store problematikker for beboeren i form af stress og strukturomlægninger.

Det er i en problematik som denne meget vigtigt, at man passer på, at egne opfattelser af situationen ikke kommer til at overskygge hensynet til brugerens oplevede velfærd. Indsatsen bør være så skånsom over for brugeren som muligt.

Aktiviteter afvises

En beboer har forskellige aktiviteter på sit dagsskema. Aktiviteterne omfatter blandt andet tid i sanserummet, gåture i naturen og cykelture med personalet.

Personalet har bemærket, at hver gang beboeren får en aktivitet præsenteret, "nu skal vi ...", så svarer denne straks afvisende.

Det bliver opfattet som meget problematisk, at beboeren afviser alle aktiviteter, da denne ikke er i stand til at aktivere sig selv i sin lejlighed, men blot sidder i sin sofa hele dagen.

Ud over at det vurderes at kunne få sundhedsmæssige konsekvenser for beboeren, hvis denne aldrig får rørt sig, finder personalet det også u hensigtsmæssigt, at beboeren ikke får oplevet andet end sin lejlighed.

Hvad skal personalet stille op?

Eksempel på tilgang

Personalet står i en uheldig situation: De vil gerne aktivere beboeren, men denne reagerer afvisende. Det vurderes, at dette på sigt vil have negative konsekvenser for beboeren.

Der må søges efter en løsning, som på én gang respekterer beboerens ret til at sige fra, samtidig med at dennes mere langsigtede interesser ikke negligeres. Det vil i denne sammenhæng være relevant at diskutere et begreb som værdighed: hvordan det at blive frataget autonomi kan vejes op imod det gradvist at få lov til at sygne hen.

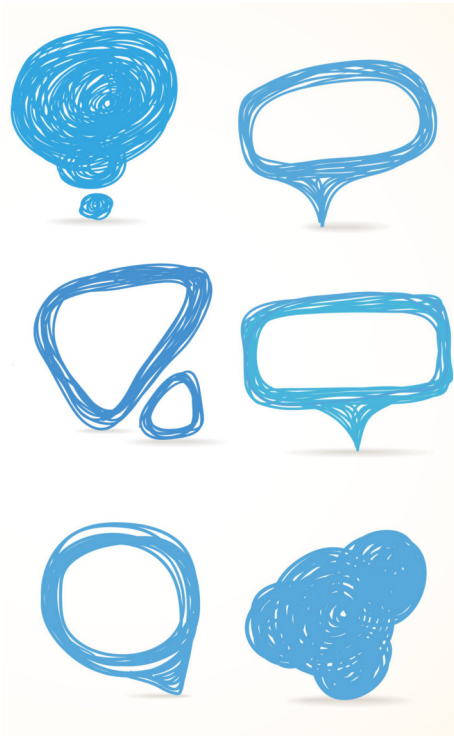
Der må først og fremmest kigges på eventuelle bagvedliggende årsager til problematikken; om der findes pædagogiske tiltag, som kan løse op i forhold hertil; og så må der herudfra laves en handleplan, som systematisk kan følges, for at forsøge at løse situationen op.

Overvejelser

- Er der rent faktisk tale om, at beboeren siger fra, eller opfattes dele af vores kommunikation som en prompt for et negativt svar?
- Har vi erfaringer fra tidligere indsatser, som kan hentes ind?
- Er der bestemte aktiviteter eller tidspunkter, som der reageres særligt på?

I og med at det vurderes, at den nuværende situation er u hensigtsmæssig, må der søges en løsning. Dette kan kun gøres ved en grundig årsagsanalyse og en systematisk pædagogisk indsats.

Kække drillerier

En på mange måder godt fungerende bruger har for vane at komme med kække, drillende kommentarer til personalet.

Det drejer sig altid om de samme tre-fire vendinger, som gentages igen og igen.

Brugeren smiler med tilsyneladende stor begejstring, og kommentarerne falder med iver i stemmen.

Det er svært for personalet ikke at blive opløftet af den store energi, med hvilken udsagnene fremføres.

Mønstret gentager sig dagligt, og personalet er lidt i tvivl om, hvordan de skal forholde sig. Særligt folk, som ikke har kendt brugeren så længe, kan komme til at spille meget med på de kække drillerier. Dette får blot brugeren til at blive ved og ved.

Hvordan bør personalet tackle brugerens adfærd?

Eksempel på tilgang

Personalet bør forsøge at afdække, hvad der er på spil i den pågældende situation. Det må eksempelvis vurderes, hvorfor brugeren bliver ved med at tage de samme få vendinger op igen og igen, og hvorvidt denne faktisk reagerer på de input, som personaler eventuelt kommer med.

Ekkolali – altså gentagende tale eller såkaldt "papegøjesnak" – ses ofte i forbindelse med autisme, og kan meget vel være på spil i det pågældende tilfælde. Brugeren har samlet vendingerne op og gentager dem så i det uendelige.

Overvejelser

- Hvorfor bliver brugeren ved med at gentage de samme vendinger igen og igen?
- Er der faktisk tale om ægte glæde og entusiasme, eller er der noget andet på spil?

Hvis der er tale om ekkolali, og personalet ikke selv føler sig i stand til at vurdere, hvordan de skal forholde sig, kan de tage fat i en ressourceperson, som har dyberegående indsigt i, hvordan denne type adfærd skal imødekommes.

Det må være en målsætning at sikre en balancegang mellem, at man ikke afviser brugeren, samtidig med at man ikke lader denne blive i sin tilsyneladende tomme envejskommunikation. Der må ledes efter strategier, som kan fremme brugerens potentiale.

Destruktiv adfærd

konstant ødelægger sine egne ting.

Hvad skal personalet stille op?

Personalet på en boenhed har store problemer med, at en beboer flår radiatorer ned fra væggene, river kabelskinner ned og ødelægger nye ting, som bliver sat op.

Beboeren bor i en gruppe sammen med to andre, og han er ikke udadreagerende over for dem eller personalet.

Personalet opfatter situationen som ret problematisk, da beboerens adfærd for det første gør det meget svært for dem at implementere nye tiltag i enheden, og for det andet fordi det tynger beboerens økonomi, at han

Eksempel på tilgang

Det kunne være interessant at undersøge, om der findes situationer, hvor beboeren ikke reagerer så voldsomt på sine omgivelser. En sådan undersøgelse ville muligvis gøre det lettere at pege på, hvad der eventuelt kan være på spil, samt hvilke tiltag, der kunne have en positiv effekt.

Hvis der er tale om en sansemæssig forstyrrelse, så kan der måske arbejdes med tingenes placering eller med at "mætte" beboeren sansemæssigt, inden denne føres ud i fællesfaciliteterne.

Overvejelser

- Gøres der nok for, at de øvrige beboeres interesser også sikres?
- Findes der tidligere erfaringer, som kan bruges til at analysere situationen?

Der kan også være tale om, at beboeren opfatter de skiftende omgivelser som uforudsigelige. Dette givet kunne der gøres forsøg med at intensivere brugen af pædagogiske redskaber, fx sociale historier, der kan hjælpe med at anskueliggøre forandringerne for brugeren.

Usunde kostvaner

En ung kvinde i en boenhed har udviklet nogle meget uheldige kostvaner. Hun nægter kategorisk at spise andet end kopnudler.

Beboeren er relativt velfungerende og har en del kontrol over sin økonomi. Det betyder, at hun har mulighed for selv at købe og tilberede sin mad og derved ikke behøver at indgå i boenhedens madordning.

Boenhedens medarbejdere er meget bekymrede for hendes velbefindende. Den ensidige og usunde kost sætter sine tydelige præg på beboeren, som ser meget

usund ud og har usædvanligt lidt energi.

Beboeren har ud over autisme også OCD, hvilket medfører, at hun bliver angst, hvis hun hører om livsstilssygdomme – uden at dette dog medfører en ændring i kostvanerne.

Hvordan skal personalet gå til problematikken?

Eksempel på tilgang

Personalet står over for en svær problematik, da de skal være meget varsomme med at tage potentielt angstudløsende samtaler med beboeren.

Grundet den meget rigide præference for præcis kopnudler, kan der være tale om, at denne type mad giver den unge kvinde en særlig sansemæssig oplevelse. Der kunne derfor gøres forsøg med at lave sundere alternativer, som emulerer kopnudlerne: fuldkornsnudler, finthakket grønt og bouillon kan eksempelvis pakkes i små poser og lægges i en flamingoskål.

Overvejelser

- Hvor bredt skal begrebet "selvbestemmelse" tolkes i en case som denne?
- Er det omsorgssvigt at lade beboeren fortsætte?
- Findes der personer, som beboeren er mere tilbøjelig til at lytte på?

Det er vigtigt at være opmærksom på, at beboerens autisme kan gøre det svært for hende at overskue konsekvenserne af sine vaner, ligesom den kan gøre hende til en stædig modstander af forandringer.

Eftersom beboeren selv har mulighed for at købe og tilberede sin mad, er det svært at gøre gennemgribende tiltag.

Hvis det kommer på tale at ændre de økonomiske forhold, bliver det relevant at diskutere et begreb som "selvbestemmelse". Hvornår går tiltag for vidt? Kan en passiv indstilling karakteriseres som omsorgssvigt? Hvordan tackles det, hvis intet har en effekt?

Selvskadende adfærd

En beboer i et botilbud for svagtfungerende mennesker med autisme udøver jævnligt voldsom selvskadende adfærd.

Beboeren slår sig selv hårdt i ansigtet og hamrer hovedet ind i vægge og andre hårde overflader og genstande.

Adfærden har ført til stor bekymring og utryghed i personalegruppen. Personalet er først og fremmest bekymret for beboerens fysiske og mentale tilstand. Den selvskadende adfærd efterlader tydeligt sine tegn, og flere medarbejdere kender til andre

tilfælde, som har medført hjerneskader og andre svære fysiske mén. Oven i dette er det meget ubehageligt at se på, hvor voldsomt personen skader sig selv.

Der hersker en udpræget følelse af handlingslammelse og utilstrækkelighed i gruppen.

Hvad skal personalet stille op?

Eksempel på tilgang

En grov opdeling af hensynene i denne meget komplekse situation kan foretages som følger:

- 1) Beboerens fysiske og mentale tilstand.
- 2) Medarbejdernes psykiske velfærd.

Samtidig med at medarbejderne skal forsøge at håndtere situationen i forhold til beboeren, er det også meget vigtigt, at de passer på hinanden. De må sørge for at tale sammen om de voldsomme hændelser, få den nødvendige psykologstøtte og undgå at bebrejde sig selv for den voldsomme adfærd.

Overvejelser

- Hvad foranlediger adfærden?
- Husker jeg at passe på mig selv og mine kolleger?
- Hvilke muligheder har vi for at dæmpe adfærden?
- Hvordan kan vi forholde os til, at adfærden muligvis ikke kan afhjælpes fuldstændigt?

For at forsøge at dæmpe adfærden, er det centralt at kigge på årsagen. Kan der være tale om et forsøg på at dulme en anden smerte? Er det en seksuel frustration? Er det et en higen efter en særlig sanselig oplevelse?

Herefter må mulige dæmpende tiltag afsøges. I samarbejde med en læge kan eventuelle smerter søges mindsket. Sansemæssige tiltag kan muligvis dæmpe trangen til selv at søge stimuli, der kan gøres forskellige afledningstiltag osv.

Ironi

En på mange måder højtfuncerende bruger med autisme er tilsyneladende meget glad for ironi.

Brugeren kommer konstant med ironiske udsagn, som ofte er virkelig morsomme.

Personalet kan rigtig godt lide brugeren, og udsagnene fremkalder både smil, latter og glæde.

Når personalet selv forsøger sig med ironi over for brugeren, er det imidlertid nærmest umuligt for denne at afkode

kommunikationen.

Brugeren kan blive helt lammet og kigger fuldstændigt uforstående på medarbejderen, som kom med det ironiske udsagn. Af og til spørger brugeren tvivlende, om det var ironisk ment, og det medfører tydeligt usikkerhed.

Hvad bør personalet gøre?

Eksempel på tilgang

Det kan være rigtig svært at have med højtfuncerende mennesker med autismspektrumforstyrrelser at gøre. Man kan let komme til at glemme, at de i det hele taget har brug for særlige tiltag, og derfor kan pædagogiske tilgange komme til at træde i baggrunden.

Ud fra dets viden om autisme må personalet forsøge at afdække, hvorfor brugeren anvender ironiske udsagn, på trods af at denne ikke selv behersker kommunikationsformen.

Der kan eksempelvis være tale om en coping-strategi, hvor brugeren har registreret positiv respons på udsagnene og derfor bruger dem til at skabe positiv forudsigelighed i en ellers kompleks kommunikativ verden.

Overvejelser

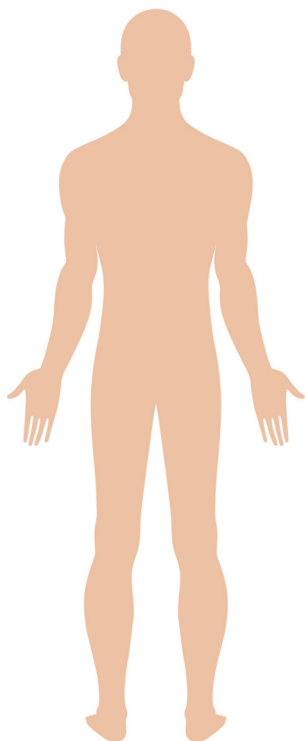
- Husker jeg at tage hensyn til brugerens autisme?

I sådan et tilfælde må personalet være klar over, at udsagnets formål ikke er at skabe en venskabelig kultur med ironisk kommunikation, men i stedet er en indlært strategi, der skal fremkalde en positiv respons.

Brugeren har fortsat behov for at modtage tydelig kommunikation fra personalet. Personalet kan anerkende kommunikationen fra brugeren, men skal holde fast i det pædagogiske udgangspunkt og undgå at strukturen glider.

Det kan i sådanne sammenhænge i det hele taget være relevant at overveje og granske relationer mellem brugere og medarbejdere.

Brugere smider tøjet

Et aktivitetshus har problemer med, at flere af brugerne kan finde på pludselig at smide tøjet.

Personalet mener, at de bør skærme brugerne, så de ikke udstiller sig selv.

Det kan dog være meget svært at gøre noget, særligt når det foregår ude i offentligheden. Følelsen af at være handlingslammede gør en del medarbejdere yderligere forlegne.

Emnet har flere gange været vendt på personalemøder, men medarbejderne føler sig utilstrækkelige, da adfærden bare

fortsætter, lige meget hvad de foretager sig.

Hvordan skal personalet forholde sig til problematikken?

Eksempel på tilgang

Det komplicerede i et eksempel som dette er, at problematikken i udpræget grad har karakter af at være *følt* af personalet. På den måde er der tale om en abstrakt problematik, som ikke har direkte fysiske eller psykiske konsekvenser for brugerne selv.

Personalet må altså nøje overveje, hvori problematikken faktisk består. Handler det om at sikre brugernes privatliv? Handler det om at skærme brugerne for eventuel hån etc.? Er der i det hele taget en problematik?

Når problematikken er afdækket, må personalet holde sig for øje, hvor langt man kan og finder det nødvendigt at gå for at modvirke adfærden. I denne forbindelse må det tilstræbes at afdække, hvad der afstedkommer adfærden, for at kunne planlægge en målrettet indsats.

Overvejelser

- Hvornår er en eventuel indsats succesfuld?
- Hvori består problematikken faktisk?
- Har vi en oplysende opgave?

Et meget centralt aspekt i en problematik som denne er også, at personalet må tale om succeskriterierne for deres arbejde. Adfærden kan være afstedkommet af sanseforstyrrelser og manglende sammenhængsforståelse, problematikker som er en del af brugernes autisme og som aldrig vil forsvinde. Hvis det vurderes, at man vil fortsætte med at sætte ind over for adfærden, bør succeskriteriet altså ikke være helt at udrydde den, da dette udelukkende kan føre til skuffelse. I stedet kan et succeskriterium være at reducere adfærden eller at blive bedre til at oplyse omgivelserne herom.

Kælenavne

Et botilbud for svagt fungerende mennesker med autisme huser i alt seks beboere. Der forekommer en del udadreagrende adfærd i botilbuddet.

Det er gradvis blevet mere og mere almindeligt, at medarbejdere bruger diverse kælenavne i stedet for brugernes egne navne.

Der er generelt tale om nuttede navne som "Basse" og "Putte". Medarbejderne bruger altid kælenavnene på en venlig måde, og der lægges tydeligvis ikke noget ondt i det.

En del af personalegruppen mener imidlertid, at der er tale om en problematisk praksis. De fremfører blandt andet, at det er uværdigt at adressere voksne mennesker på den måde.

Hvordan bør personalet forholde sig i en situation som denne?

Eksempel på tilgang

Eftersom begrebet "værdighed" eksplicit anvendes i forbindelse med, at en del af personalegruppen formulerer problematikken, ligger der her noget arbejde i at gøre det tydeligt, hvad dette præcis indbefatter. Dette kan være med til at afdække problematikens omfang og anatomi. Er der eksempelvis tale om ubevidst dobbeltmoralsk adfærd, hvor nogle mennesker kan kaldes for "Putte", mens det aldrig ville blive accepteret i andres tilfælde? Er det et overgreb at kalde folk navne, de ikke selv kan sige til eller fra over for? Hvad betyder det for en person, som har brug for forudsigelighed, at han det ene øjeblik er "Joakim" og det næste er "Putte"? Og så videre.

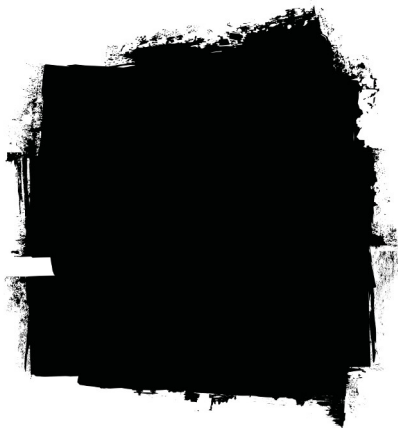
Overvejelser

- Hvordan ville vi selv have det med at blive tiltalt med et ikke-selvvalgt kælenavn som "Basse"?
- Er kælenavnene kærlige over for beboerne eller et redskab til at pleje eget velbefindende?

Det må også afdækkes, hvad der får personalet til at give beboerne kælenavne. De arbejder i et miljø med udadreagerende beboere, hvilket kan være stressende og på andre måder belastende, og måske kan det at anvende kælenavne være med til at gøre en svær dagligdag lidt mere overskuelig.

I givet fald kan det overvejes, om der er gjort nok for at sikre, at medarbejdernes svære oplevelser bliver bearbejdet på en god måde. Kan der eksempelvis etableres samtalegrupper eller på anden måde samles systematisk op, når en medarbejder udsættes for noget ubehageligt?

Grænser overskrides

I et aktivitetstilbud, som i dagtimerne beskæftiger en række svagt fungerende brugere med autismespektrumforstyrrelser, oplever personalet flere forskellige typer adfærd, som de opfatter som grænseoverskridende.

Eksempler på adfærd, som personalet finder grænseoverskridende:

- 1) brugere spytter på dem.
- 2) brugere onanerer offentligt.
- 3) brugere tager i forskellige situationer pludselig bukserne af og tisser eller laver afføring.

Der er tale om flere forskellige typer adfærd, som afstedkommer mange forskellige reaktioner hos personalet. Nogle typer adfærd får medarbejderne til at føle sig forpligtede til at skærme brugerne for utilsigtet opmærksomhed. Andre typer adfærd får medarbejderne til at føle ubehag og væmmelse.

Hvordan kan medarbejderne forholde sig til grænseoverskridende adfærd?

Eksempel på tilgang

Da der er tale om mange forskellige typer adfærd, som kan have flere forskellige bagvedliggende årsager og er grænseoverskridende på hver deres måde, ligger der et større arbejde i at udgrænse, undersøge og sætte ind i forhold til de enkelte tilfælde.

Det må undersøges, om der kan peges på bagvedliggende årsager til de enkelte typer adfærd. Seksuelle behov, manglende kontrol over kropslige funktioner, sanseforstyrrelser og meget andet kan være på spil, og indsatser bør så vidt muligt tage hånd herom.

Det må ligeledes vurderes, hvori det grænseoverskridende består. Er der tale om en følelse af kontroltab? Føles det forkert, at brugeren blottes sig for omverdenen?

Overvejelser

- Hvor optimistiske kan vi være i forhold til at ændre adfærden?
- Kender vi til tidligere indsatser, som har vist sig effektive?

Der findes ingen garanti for, at adfærden fuldstændig kan fjernes, og dette må personalet indstille sig på. Hvis det vurderes, at det vil være positivt at sætte ind, kan en målsætning i stedet for være blot at undersøge, om adfærden kan *reduceres*. Måske kan simple tiltag som altid at gå på toilettet inden gåture, at anvende sociale historier til at forklare adfærd eller lignende reducere episoderne. Men indstillingen bør være, at der søges løsninger, ikke at løsninger skal være perfekte.

Resultater/perspektiver

Arbejdet med projektet blev, som tidligere beskrevet, ledsaget af en spørgeskemaundersøgelse – med deltagelse fra projektgruppen samt en intern og en ekstern testgruppe. Eftersom undersøgelsesgrundlaget har været relativt småt, med henholdsvis 27 og 23 deltagere i den indledende og afrundende spørgerunde, må man være påpasselig med at udlede egentlige konklusioner af tallene. Alligevel kan det være interessant at se på, om der er nogen større udsving, da dette om ikke andet kan give et praj om, hvorvidt indsatsen har haft en effekt.

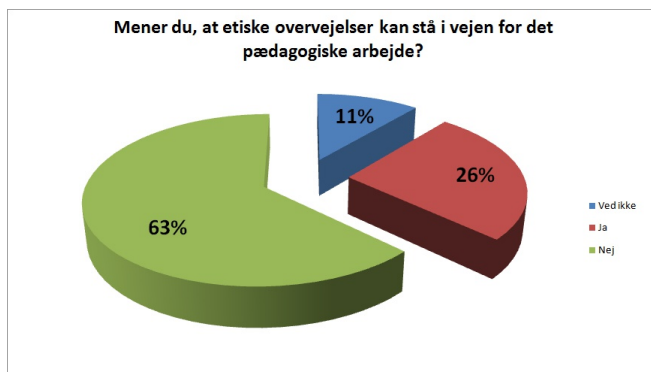
Efter første spørgerunde må svarenes fordeling grundlæggende siges at være temmelig ens hos de enkelte grupper, hvilket giver et udmærket udgangspunkt for sammenligning på tværs. Et spørgsmål, der for alvor var uenighed omkring, var, ”I hvor høj grad mener du, at ledelsen arbejder på at sikre din personalegruppes etiske beslutningsevne”. Her var svarene fra projektgruppens side væsentlig mere tvivlende eller negative end det var tilfældet for de to testgrupper. Et andet spørgsmål, ”Mener du, at der organisatorisk er gjort nok for at sikre de omstændigheder, som kan understøtte en etisk reflekterende kultur”, blev besvaret noget mere positivt af den interne testgruppe end af de to øvrige grupper. Dertil viste det sig, at projektgruppen i højere grad end de to øvrige grupper var af den opfattelse, ”(...) at etiske overvejelser kan stå i vejen for det pædagogiske arbejde”.

Sidstnævnte har fra begyndelsen været tænkt som et nøglespørgsmål, der skulle give en indikation af, om antagelsen, at der fandtes en temmelig udbredt forvirring i forhold til, hvad ”etik” egentlig dækker over, var korrekt. Tanken bag hele projektet har netop været at give personalet selvtilid i forhold til, at de, når de sætter deres pædagogiske faglighed i spil og bruger den til at løse problemstillinger i hverdagen, grundlæggende set

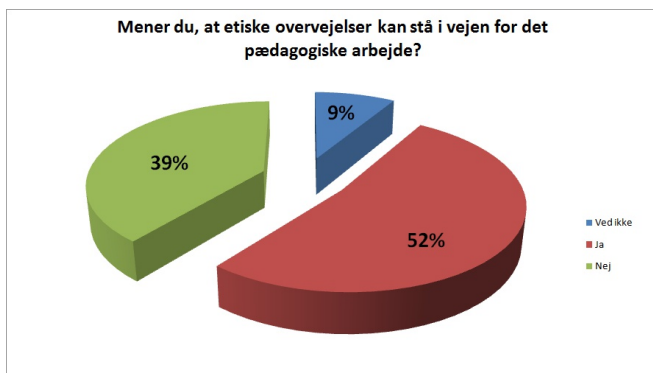
må siges at handle moralsk. Derfor var svarene til dette spørgsmål af særlig interesse.

På langt de fleste parametre så fordelingen i anden spørgerunde stort set ud som i første. Ét noget besynderligt resultat var dog, at markant flere fra de to testgrupper svarede ”ja” til spørgsmålet om, hvorvidt etiske overvejelser kan stå i vejen for det pædagogiske arbejde. For projektgruppens vedkommende var det modsatte tilfældet. I første spørgerunde var fordelingen for henholdsvis ”ved ikke”, ”ja” og ”nej” 2/2/3, mens den i anden omgang var 0/1/5. Som tidligere bemærket bevirker den forholdsvis lille gruppe, at man må være meget påpasselig med, hvad der udledes af resultaterne. Ikke desto mindre peger mønstret dog på, at der findes en del uklarhed i forhold til praktisk etik, og at det tilsyneladende er muligt at rykke dette forhold i positiv retning. Den samlede procentvise fordeling er illustreret i figur 1 og 2.

Projektgruppen havde ligeledes svaret markant mere positivt på spørgsmålet om, hvorvidt ledelsen arbejder for at sikre dens etiske beslutningsevne, samt om der organisatorisk er gjort nok for at sikre de omstændigheder, som kan understøtte en etisk reflekterende kultur.

Figur 1: Første spørgerunde

Figur 2: Anden spørgerunde

Erfaringer fra projektgruppen

Projektforløbet var planlagt med tre undervisningsdage suppleret med diskussion på gruppens personalemøder.

På den første undervisningsdag blev gruppen sat ind i etisk teori, skoler inden for etikken og begrundelser for at handle på forskellige måder. Dette blev dernæst koblet sammen med en diskussion af værdigrundlag og specialpædagogiske tilgange til mennesker med autisme. Formålet med dagen var at give gruppen en grundlæggende forståelse af, hvad der kan motivere til handling, samt hvordan anvendelsen af autismespecifik specialpædagogik netop må ansues som en tilgang, der fremmer mulighederne for at opnå positive resultater i arbejdet med mennesker med autisme – altså et middel til at opnå en målsætning, og dermed en central etisk komponent.

På den anden undervisningsdag var fokus at øge gruppens vurderingskompetencer og at uddybe centrale elementer i en god beslutning, når man arbejder i et specialtilbud som Autismecenter

Storstrøm: autismespecifik specialpædagogik, værdigrundlag og målsætninger, lovgivning osv. Inden gruppen fik mulighed for at prøve at anvende tilgangen, den etiske værktøjskasse, på autismespecifikke eksempler, skulle de dog først forsøge at vurdere andre eksempler ud fra den samme fremgangsmåde. Formålet hermed var at sikre, at personlige meninger etc. ikke kom til at skygge for tilgangen.

Det blev hurtigt tydeligt, at der var visse diskussionsmæssige problemer, som skulle adresseres. Nogle i gruppen havde svært ved ikke at engagere sig meget stærkt følelsesmæssigt i diskussionerne – også af de ikke-autismereleterede emner. Dette kom til udtryk ved en temmelig fremfusende adfærd, hvilket samtidig fik andre til at putte sig lidt. Der blev også fra visse sider givet udtryk for, at diskussion af indsatser, som alligevel ikke kunne fjerne problemet fuldstændigt, var grænsende til det meningsløse.

Efter de to første undervisningsdage blev gruppen fulgt på deres personalemøder – igen i alt to gange. Der var her sat tid af til diskussion af praksiseksempler, ligesom ovenstående problematikker blev taget op. De diskutererede praksiseksempler, samt kommentarer til diskussionen, findes sidst i udgivelsen. Kort beskrevet var udviklingen, at gruppen på andet møde var blevet betydeligt mere opmærksom på at gå afdækkende til værks i forhold til på det første møde, hvor diskussionen i lidt for høj grad kom til at få karakter af en beskrivelse af gældende praksis. Gruppen var således umiddelbart blevet bedre til at lede efter eventuelle løsningsmuligheder.

Efter at gruppen havde fået tid til at arbejde med tilgangen på deres personalemøder, blev forløbet formelt rundet af med endnu en undervisningsdag. På denne sidste undervisningsdag var Thomas Søbirk Petersen, professor i etik ved Roskilde Universitet, inviteret til at fortælle nærmere om de fire vigtige principper i etisk ræsonnering, begrunde samme principper og beskrive forskellige faktorer, der kan påvirke vores beslutningsevne. Formålet hermed var at give gruppen en øget

opmærksomhed på, at man sjældent handler helt så frit og rationelt, som man antager, og at det derfor giver rigtig god mening at tage aktivt hensyn til principperne, samt at pege på, hvornår man skal være særligt opmærksom i forhold til, at ens beslutninger kan være under ubevidst påvirkning.

Projektgruppens eksempelarbejde

Projektgruppen blev efter de to indledende undervisningsdage sat til at arbejde med praksiseksempler på deres personalemøder. Det er fast praksis for personalegruppen at mødes én gang om ugen, hver anden uge med deltagelse af afdelingslederen.

Gruppen blev assisteret i deres diskussioner på møderne med afdelingslederen og skulle ellers selv arbejde videre med at få tilpasset metoden til dens specifikke behov.

I det følgende er to af projektgruppens diskussioner af praksiseksempler beskrevet.

Beboer vil ikke gå ture

For at tage hensyn til en beboers velbefindende, er det blevet besluttet, at denne regelmæssigt skal gå ture. Turene er sat på beboerens dagsskema.

Det er tydeligt, at turene har en positiv effekt på beboeren, som efterfølgende fungerer langt bedre resten af dagen.

Oven i dette får beboeren motioneret og oplevet lidt uden for enheden.

Det hænder imidlertid ofte, at beboeren modsætter sig initiativet. Der er blandt personalet enighed

om, at det ville være i beboerens interesse at komme ud, men beboeren siger nej.

Hvad skal personalet stille op?

Arbejde med problemstillingen

Problemstillingen var indhentet fra en anden bogruppe end den, som projektgruppen havde tilknytning til. Grunden til dette var, at det i forbindelse med undervisningsforløbet havde vist sig, at en del af gruppen meget tydeligt engagerede sig følelsesmæssigt i diskussionerne, hvilket gjorde diskussionerne temmelig rigide. Ved at diskutere en problemstilling, som ikke var indhentet fra projektgruppens egen enhed, var det forhåbningen, at dette kunne undgås.

Diskussionen kom rimelig godt fra start. Enkelte var meget engagerede - måske en kende dominerende, andre var mere tilbageholdende.

Først blev der sat fokus på årsagen: Kunne det være pga. dårligt vejr? Frygt for ukendte elementer, fx møde med dyr eller lastbiler? Var beboeren måske træt? Det blev anført, at man kunne forsøge med øget visualisering eller med at forkorte turen, og at man, hvis turen alligevel blev afvist, kunne foreslå et alternativ, eksempelvis en cykel- eller svømmetur. Det blev ikke søgt forklaret, hvorfor de anførte elementer kunne være problematiske, eller hvilke mekanismer der var årsag til, at de alternative indsatser måske kunne virke. Autismespecifik viden blev altså ikke brugt forklarende.

Diskussionen bevægede sig herefter ind på, at man måtte afklare, hvorfor eller hvorvidt lige præcis gåture var vigtige, og at der fra beboer til beboer kunne være stor forskel på, hvor meget man som personale burde gøre for at få den pågældende aktivitet gennemført. Det blev eksempelvis nævnt, at nogle brugere lynhurtigt mister færdigheder, hvis de ikke gør det, som står beskrevet på dagsskemaet, mens andre udviser en højere grad af fleksibilitet. Igen blev de nærmere årsager hertil ikke diskuteret.

Grundlæggende blev der udviklet to strategier:

- 1) I tilfælde af at det vurderes, at aktiviteten skal gennemføres, må der arbejdes med at sikre så solide pædagogiske rammer i form af visualisering etc., så der skal anvendes så lidt pres som overhovedet muligt.
- 2) Hvis aktiviteten ikke i sig selv findes absolut nødvendig, eller hvis den afvises fuldstændig kategorisk, må der søges alternativer, som kan tilbyde lignende gavnlige effekter.

Det mest problematiske ved diskussionen må siges at være det forhold, at eventuelle bagvedliggende årsager, som kunne knytte sig til det specifikke handicap, ikke i særlig høj grad blev italesat. Der blev meget hurtigt gået til løsningsforslag; diskussionen kunne have gavnnet af lidt mere faglig refleksion.

En bedre tilgang?

Det er selvfølgelig for meget at påstå, at der kan formuleres en decideret idealtilgang, og gruppen kom da også omkring rigtig meget. Men ud af de fire diskussionsparametre, begrundelse, empiri, klar begrebsbrug og konsistens, kunne særligt empiridelen godt trænge til en lidt mere teoretisk målrettethed. Nedenstående er et bud på, hvordan diskussionen kunne skærpes let i denne retning:

- 1) Hvad kan være årsag til, at beboeren modsætter sig aktiviteten?
- 2) Hvordan - hvis muligt - kan vi forklare disse mekanismer ud fra vores special- og socialpædagogiske viden?
- 3) Hvordan kan vi ud fra denne viden planlægge en løsningstilgang, som tager hensyn til formålet med vores socialpædagogiske indsats?
- 4) Hvordan skal vi forholde os, hvis vores nye indsatser ikke gør nogen forskel?

Overvejelser

- Har vi andre redskaber at gøre brug af?
 - Hvor vigtig er præcis denne aktivitet?
 - Hvor langt er det fornuftigt at gå, inden alternativer søges?
 - Kan vi eventuelt finde alternativer?
- 5) Hvordan skal vi forholde os, hvis eventuelle alternativer heller ikke virker?

Fællesspisning

Fællesspisning regnes af de fleste som noget positivt og hyggeligt. Man mødes om maden, får en lille sludder og kommer i godt humør. De færreste medarbejdere kunne forestille sig konsekvent at fravælge fællesspisning og i stedet spise for sig selv. Det er med andre ord fuldstændig givet, at man som udgangspunkt spiser sammen med andre.

Af disse årsager har det også været praksis, at brugerne selvfølgelig spiser sammen. Tanken har været, at de skal have samme positive effekter af det sociale samvær som alle andre.

Spisning har dog ofte været forbundet med hvad der af personalet identificeres som utryghed, og der har været flere eksempler på udadreagerende adfærd i forbindelse hermed.

Hvad kunne være en tilgang til problematikken?

Arbejde med problemstillingen

Den første reaktion fra gruppen var, at de brugere, som ikke havde lyst til at spise sammen med de andre, selvfølgelig skulle have lov til at få et bord for sig selv. Sådan gjorde de allerede i deres enhed. Hvis brugeren ikke vil, så skal denne selvfølgelig ikke tvinges.

En medarbejder brød ind og påpegede, at det også var vigtigt at finde ud af, hvad det var, der udløste reaktionen. Medarbejderen forklarede videre, at sociale udfordringer er et generelt træk ved autismespektrumdiagnoser, og at dette formentlig er en årsag til, at mange brugere reagerer negativt på fællesspisning, hvor de er tvunget til at sidde meget tæt på andre, og hvor der desuden er en høj grad af uforudsigelighed.

Derefter gled diskussionen over i, hvorvidt det var vigtigst at respektere brugernes sociale problemer ved at lade dem spise hver for sig, eller om man i stedet skulle arbejde på at få dem til i højere grad at spise sammen og derved forsøge at forbedre deres sociale kompetencer. Altså en diskussion af, hvorvidt det at respektere selvbestemmelse nødvendigvis betyder at man bare skal stoppe indsatsen efter et nej. Som en medarbejder sagde, var det ikke usædvanligt, at nogle brugere simpelthen sagde fra over for hvad som helst, også selvom det var aktiviteter, de godt kunne lide, når først de fik prøvet dem. Medarbejderne påpegede i forlængelse heraf, at nogle brugere faktisk godt kunne spise sammen med hinanden, og at det måske ville være muligt at finde flere match, som kunne tillade en højere grad af fællesspisning. Dette var dog, mente medarbejderne, i praksis umuliggjort af de tilgængelige faciliteter.

Observationer

En meget positiv forskel i forhold til den første diskussion i gruppen var, at diskussionen flyttede sig fra at handle rigtig meget om omgivende årsager til også at tage mere direkte udgangspunkt i det rent autismespecifikke.

Diskussionen nåede ikke for alvor at brede sig til, hvordan indsatserne konkret skulle planlægges, men et godt fundament nåede at blive lagt.

Der blev henvist til de praktiske rammer, som indsatsen måtte foregå under. Medarbejderne identificerede et potentiale og vejede dette op imod de ressourcer, de havde at arbejde med. Denne type refleksion er god, da den kan holde diskussionen fast, men man må være påpasselig med, at den ikke bliver en diskussionsstopper, som der altid kan henvises til – "det kan alligevel ikke lade sig gøre".

Der blev funderet over, hvorvidt umiddelbare eller langsigtede hensyn skulle veje tungest. På den måde begyndte personalet at kvalificere, hvad der burde lægges i begrebet selvbestemmelse. Derudover blev der taget hensyn til de diagnosespecifikke problemstillinger.

Oven i dette bragte medarbejderne deres erfaringer fra praksis i spil, og brugte dem til at forudsige positive som negative effekter af forskellige indsatsmuligheder.

Alt i alt må diskussionsniveauet siges at have rykket sig betydeligt fra første gang gruppen mødtes. Ud over at der blev reflekteret grundigere, var der tilmed en mere inkluderende tone og – muligvis som følge heraf – en bredere deltagelse.

ISBN 978-87-998564-0-4

9 788799 856404 >